

İmam Suyûtî. Esbâbü Vurûdi'l-Hadîs: Hadislerin Rivayet Ediliş/Söyleniş Sebepleri EL-LUMA'. Çev. Hanifi Akın. 1. Baskı. İstanbul: Veciz Yayınları, 2021, 298 s. ISBN: 978-605-70726-3-4

MUHAMMED TALHA KILIÇ

Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye

Gaziantep University, Social Sciences Institute, Turkey

muhammedtk33@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-6368-1972>

Esbâbu Vurûdi'l-Hadîs ilmi, hadislerin söyleniş sebeplerini göstermesi açısından hadis ilminin önemli alt dallarından biridir. Bununla birlikte Esbâbu'l-Hadîs ilminin, hadis ilminin diğer alt dallarına nazaran daha az gelişmiş olduğu bu kapsamda ortaya konulan eserlerin sayısından anlaşılmaktadır. Bu alanda yazılan ilk eserin Ebû Hâfş 'Umer b. İbrâhim el-'Ukberî'ye (ö. 387/997) ait olduğu söylense de eserin günümüze ulaşım sağlamadığı bilinmemektedir. *Esbâbu Vurûdi'l-Hadîs*'i müstakil bir ilim olarak ele alan ilk kişinin ise 'Umer b. Raslân el-Bulkînî (ö. 805/1403) olduğu bilinmektedir.¹ O, *Mukaddimetu İbnu's-Salâh ve Mehâsinu'l-İştîlâh* isimli eserinde bu konuyu etraflıca incelemiştir. Ülkemizde de *Esbâbu'l-Hadîs* alanında önemli çalışmalar yapılmıştır. Bunların başında Ramazan Ayvallı tarafından hazırlanan *Esbâbü Vürûdi'l-Hadîs ve Bunun İslâm Teşrihindeki Yeri ve Önemi* başlığıyla² 1979 yılında tamamlanmış bir doktora tezi gelmektedir. İkinci olarak Bekir Kuzudişli tarafından kaleme alınan *Hadis Rivayetinde Bağlam, Sebebü İrâdi'l-hadis* başlıklı³ eserden bahsedilebilir. Bu eser *irâd* ve *vurûd* farkını ortaya koyup hadislerin sahabeden tâbi'una naklini temellendirmesi açısından oldukça önemlidir. Üçüncü olarak da İbrahim Saylan tarafından kaleme alınan *Hadisleri Anlama Yöntemi Olarak Esbâb-ı Vürûd* isimli⁴ eser zikredilmelidir. Yine, konuyla ilgili farklı çalışmalar

¹ İbrahim Saylan, "Esbâbu Vurûdi'l-Hadis'in Tarihçesi ve Literatürü," 51.

² Ramazan Ayvallı, "Esbâbü Vürûdi'l-Hadîs ve Bunun İslâm Teşrihindeki Yeri ve Önemi," (doktora tezi).

³ Bekir Kuzudişli, *Hadis Rivayetinde Bağlam Sebebü İrâdi'l-hadis*.

⁴ İbrahim Saylan, *Hadisleri Anlama Yöntemi Olarak Esbâb-ı Vürûd*.

bulunmakla birlikte İbrahim Saylan tarafından kaleme alınmış “Esbâbu Vurûdi'l-Hadisın Tarihçesi ve Literatürü” ile Yavuz Köktaş tarafından kaleme alınmış “Esbâbu Vurûdi'l-Hadîs İlmi: Kapsamı ve İçeriğine Yeni Bir Bakış”⁵ başlıklı iki makale oldukça önemlidir.

Bizim bu çalışmada tercümesini değerlendireceğimiz Celâluddîn es-Suyûtî'nin (ö. 911/1505) *el-Luma' fi Esbâbi'l-Ḥadîs* isimli eseri ise bu alanın en önemli kaynaklarından biri olup 98 hadisin fıkıh bablarına göre düzenlenip *zurûd* sebeplerinin aktarıldığı bir kaynak olma özelliği taşımaktadır. Eserin tespit edilebildiği kadarıyla Yahya İsmâ'îl Aḥmed ve Ğiyâş 'Abdullaṭîf Daḥdûḥ tahkikli iki baskısı, *Esbâb-u Vurûdi'l-Hadis: Hadisler ve Sebepleri* başlığıyla Necati Tetik ve Abdulmecid Okçu tarafından çevrilen eski (1996) bir tercümesi bulunmaktadır.⁶ Bu tercüme incelendiğinde Hanifi Akın'ın aşağıda değineceğimiz tercüme hatalarının bu eserde yer almadığı, nispeten⁷ daha özenli ve tutarlı bir tercüme olduğu görülmektedir. Tercümede yer alan hadis numaralarının ve Arapça lafızların Hanifi Akın tercümesine kıyasla daha doğru bir şekilde kaydedilmesi de çalışmaya özen gösterildiğinin işaretidir. Üstelik Yahya İsmâ'îl Aḥmed tahkikinin; *sebeb-i zurûd* ile ilgili daha çok açıklamaya yer vermesi, *taḥrîc* çalışmasından ayrı olarak *el-Luma'*nın kaynaklarına müstakil bir başlık altında değinmesi gibi hususlar eski tercümenin yenisine ihtiyaç bırakmayacak derecede yeterli olduğu izlenimini vermektedir. Bu yazıda ele aldığımız eserde mütercim Hanifi Akın, Ğiyâş 'Abdullaṭîf Daḥdûḥ tahkikli baskıyı tercümeyle esas kabul etmiştir. İlahiyatçı-Yazar Hanifi Akın pek çok temel hadis kaynağını Türkçeye kazandırmış bir araştırmacı olup halen öğretmenlik görevine devam etmektedir.

Tercüme muhakkikin mukaddimesi ile başlamaktadır. Ancak eserin orijinal baskısı ve tercüme karşılaştırıldığında mukaddimenin tamamının çevrildiği görülmektedir. Söz gelimi muhakkikin tahkikte takip ettiği metodu içeren bölüm ile es-Suyûtî'nin hayatının anlatıldığı bölüm tercümeden çıkarılmıştır. Bunun yerine mukaddimeden sonra mütercim tarafından “Süyûtî'nin Biyografisi, İlim Dünyasındaki Yeri ve Eserleri” (s. 23) başlıklı ayrı bir bölüm konulmuştur. Bununla birlikte muhakkikin ismi, ilgili bölümün sonunda verilmesi gerekirken bu yapılmamış bu bilgi ilerleyen

⁵ Yavuz Köktaş, “Esbâbu Vurûdi'l-Hadîs İlmi: Kapsamı ve İçeriğine Yeni Bir Bakış,” İbrahim Saylan, “Esbâbu Vurûdi'l-Hadisın Tarihçesi ve Literatürü.”

⁶ es-Suyûtî. *Esbâb-u Vurûdi'l-Ḥadîs: Hadisler ve Sebepleri*.

⁷ Söz gelimi el-Luma' şeklinde yazılması gereken eser ismi el-Lemu şeklinde yazılmıştır. Aynı şekilde birinci hadisin ravisi 'Umer b. Ḥaṭṭab olması gerekirken Ömer b. Habban olarak kaydedilmiştir. Ayrıca bkz. es-Suyûtî, *Esbâb-u Vurûdi'l-Ḥadîs Hadisler ve Sebepleri*, 67, 75.

sayfalarda mütercimın kaleme aldığı önsöz de zikredilmiştir (s. 57). Aynı zamanda takip edilen baskıda yer alan ve eserde geçen hadislerin konu ve kaynaklarına göre tasniflerinin yapıldığı ayrıntılı bir tablo da tercümeyle dahil edilmemiştir.⁸ Önsöze *Esbâbu Vurûdî'l-Hadîs*'in genel bir tanımı ile başlanmış bu bağlamda Tayyib Okıç, Ramazan Ayvallı, Mücteba Uğur ve Abdullah Aydınlı'dan alıntılarda bulunulmuştur. Mütercimın bu önsözünün genel hatlarıyla okuyucular için faydalı olacağı ve *Esbâbu Vurûdî'l-Hadîs* ilmi ile ilgili nispeten yeterli bilgiler verdiği kanaatindeyiz.

Mütercim kitabın önsöz kısmında *tahrîc* çalışmasının kendisi tarafından yapıldığını iddia etmektedir (s. 57). Zaten kitabın kapağında da bu durum açıkça gözükmektedir. Ancak bu iddia doğru değildir. Çünkü eserin muhakkiki olan Ğıyâş 'Abdullaîf Daĥdûĥ, bu *tahrîc* çalışmasını zaten yapmıştır. Çalışmanın giriş kısmında *tahrîc*e tabi tutulan hadislerin *Kutub-i Sitte* başta olmak üzere 10 farklı kaynakta yer alan sayıları rakamlarla gösterilmiştir.⁹ Ayrıca eserin ilerleyen sayfalarında bu kaynaklar, ilgili hadislere dipnot düşülerek aktarılmıştır. Burada mütercimın yaptığı ise hadislerin anlaşılmasını kolaylaştırıcı bilgilere dipnotlarda yer vermekten ibarettir. (s. 76). Dolayısıyla tahrîc çalışmasının mütercim tarafından yapıldığı iddiası gerçeği yansıtmamaktadır. Ayrıca muhakkik hemen hemen her bir hadisin sıhhatine dair dipnotta bilgilendirmeler yapmaktadır.¹⁰ Ancak bu bilgilerin mütercim tarafından tercüme esere yansıtılmadığı da görülmektedir (ss. 76, 80, 84, 118).

Tercümede yer yer hataların olduğu da görülmektedir. Bu hatalardan biri elli ikinci hadiste karşımıza çıkmaktadır. Buna göre Hz. Peygamber'in "Zalim olsun, mazlum olsun, kardeşine yardım et." buyruğuna sahabe: "Ey Allah'ın Resûlü! Şu mazluma yardım ederiz fakat zalime nasıl (olur da) yardım edebiliriz?" şeklinde mukabelede bulunmuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in verdiği cevap "Zalimi ellerinin üstünde tutarsın (yani zulüm yapmaktan alıyorsun)!" şeklinde tercüme edilmiştir (ss. 174-175). Bilindiği üzere Türkçemizde "el üstünde tutmak" deyiimi, gereğinden fazla sevmek ve hürmet göstermek anlamlarını taşır. Mütercim her ne kadar parantez içerisindeki ifade ile durumu kurtarsa da öncesindeki mana tamamıyla hatalıdır. Bunun yerine sadece parantez içerisindeki anlam verilseydi hata yapılmamış ve maksat hasıl olmuş olurdu.

⁸ es-Suyûtî, *el-Luma' fi Esbâbi'l-Hadîs*, 26, 27.

⁹ es-Suyûtî, *el-Luma' fi Esbâbi'l-Hadîs*, 27.

¹⁰ es-Suyûtî, *el-Luma' fi Esbâbi'l-Hadîs*, 67, 68, 70, 90.

Mütercimim tercüme esnasında sadece kendisine esas aldığı baskıyı değil, Yahya İsmâ'îl Aḥmed baskısını da dikkate aldığı görülmektedir. Buna göre *el-Luma'* da yer alan yedinci hadis-i şerif Ğıyās 'Abdullaṭîf Daḥdūḥ'un tahkikinde görülmemektedir. Burası metinde "حديث اخرج" şeklinde görünmektedir. Daḥdūḥ buradaki hadisin silindiğini ve okunmadığını dipnotta ifade etmiştir. Aynı durum Yahya İsmâ'îl Aḥmed baskısı için de geçerlidir. Ancak Yahya İsmâ'îl Aḥmed, burada yer alması gereken hadisin "امسحوا على الخفين و الخمار" hadisi olduğunu açıkça belirtmiştir (s. 85). Mütercimim de bu hadiste Yahya İsmâ'îl Aḥmed baskısına başvurduğu görülmektedir.

Tercüme eserde yer alan pek çok özensiz ve hatalı tercümeden¹¹ biri ise yetmiş yedinci hadiste karşımıza çıkmaktadır. Burada zikredilen ilk hadis: "Bıyıkları kısaltınız ve sakalınızı da güzelce uzatınız." şeklinde yüklemelere doğru anlam verilerek tercüme edilse de *sebeb-i vurūd* kısmında hadisin farklı bir varyantı aynı yüklemelerle gelmiş; ancak bu sefer tercüme: "...Bıyıklarınızı kısaltınız, sakallarınızı kısaltınız!" şeklinde tamamen yanlış takdir edilmiştir (s.224). Üstelik bu yanlış, hadisin bir sonraki sayfada yer alan farklı bir varyantında da ısrarla sürdürülmüştür. Burada da ilgili hadis: "Benim yüce Rabbim ise sakallarımı uzatmamı ve bıyıklarımı uzatmamı bana emretti!" şeklinde tercüme edilmiştir (s. 225). Halbuki hadisin doğru tercümesi: "Fakat Rabbim de bana sakallarımı uzatmamı, bıyıklarımı ise kısaltmamı emretti." şeklinde olmalıdır.¹²

Tercümede yer alan hadislerin Arapça metinlerinin pek çoğunun yanlış kaydedildiği de görülmektedir ve bu durum maalesef hadisin tercümesine de etki etmiştir. Söz gelimi ana nüshada صلاة في هذا المسجد افضل من مائة ألف صلاة şeklinde geçen hadis metni, tercüme esere صلاة في هذا المسجد الحرام افضل من مائة ألف صلاة şeklinde ziyade bir şekilde yansıtılmıştır. Ancak bu şekilde yansıtılmasına rağmen yapılan tercüme "Bu Mescid-i (Nebevî'm) de kılınan bir namaz, (diğer mescitlerde kılınan yüz bin namazdan daha faziletlidir." şeklinde olmuştur (s. 144). Halbuki hadisin bu varyantında geçen mescitten kasıt Mescid-i Haram'dır. Bazen de bu durum hadis metninde takdim tehir yapmak suretiyle ortaya çıkmıştır. Söz gelimi kırk beşinci hadisin metni asıl nüshada تتكح المرأة لأربع لمالها ولجمالها ولحسبها ولدينها şeklinde geçerken tercüme

¹¹ Ayrıca bkz. Suyûti, *Esbâb Vurûdi'l-Hadîs Hadîslerin Rivayet Ediliş/Söyleniş Sebepleri EL-LUMA'*, 75, 82, 83, 86, 243.

¹² Nitekim eserin ilk tercümesinde de ifade bu şekilde tercüme edilmiştir. Ayrıca bkz. es-Suyûti. *Esbâb-u Vurûdi'l-Hadîs Hadîsler ve Sebepleri*, 187.

eserdeki Arapça metinde “güzelliği” ve “soyu” ifadelerinin yerleri değiştirilmiş bu da tercümedeki sıraya yansımıştır (s. 161).¹³

Tercümede Türkçede karşılığı bulunmayan ifadelerin hadislere yüklenmesi de söz konusudur. Örneğin seksen altıncı hadiste yer alan Hz. Peygamber’in *من أحب أن يقرأ القرآن غضا كما أنزل* şeklindeki sözleri “Kimi, Kur’an indirildiği biçimde sıkıca okumak sevindirirse...” şeklinde tercüme edilmiştir (s. 241). Buradan hareketle “sıkıca okumak” ne demektir? Böyle bir okumanın Türkçemizde bir karşılığı var mıdır? Üstelik metinde yer alan *غضا* ifadesi Arapçada “taze, bozulmayan, sıcaklığı sıcaklığına” manalarına gelmektedir.¹⁴ Kaldı ki “Kur’an’ın indirildiği gibi” terkibi de bu manayı desteklemektedir. Bu sebeple söz konusu hadisin: “Kur’an’ı indirildiği gibi sıcaklığı sıcaklığına okumak kimi sevindirirse...” şeklindeki tercümesinin daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.¹⁵

Bu hatalarla birlikte tercüme eserde baskı kaynaklı hatalar da bulunmaktadır. Bunların en barizi 10. Hadisin “٠١” “sıfır bir” şeklinde yazımıyla başlanmış (s. 93) son hadis olan 98. Hadisin “٨٩” “seksen dokuz” şeklindeki yazımıyla son bulmuş olmasıdır (s. 298).

Es-Suyûtî’nin bu eseri hadis ilimlerine dair eserler arasında müstesna bir yere sahiptir. Bu sebeple eseri ilk olarak Türkçe’ye kazandıran Necati Tetik ve Abdülmecid Okçu’nun gayretleri takdire şayandır. Hanifi Akın’ın ise böyle değerli bir eseri tekrar tercüme etmesi ve bu eserde yer alan hadislere ilişkin yaptığı açıklamalar oldukça önemli olup emek mahsulüdür. Bununla birlikte hadislere anlam yüklerken genel olarak iki farklı problem ile karşı karşıya kaldığımızı belirtmemiz gerekir. Bunlardan birincisi çok fazla lafza riayet edip asıl mana ve hikmeti kaçırmak ikincisi ise nasıl yorumlarım ve açıklarım kaygısı ile metnin asıl ifadelerinden uzaklaşmak. Kanaatimizce bir hadise mana verirken Hz. Peygamber’in diğer sözleri, sîreti, hal ve tavırları etraflıca irdelenmeli, bunların tercüme edeceğimiz metne uygunluğu tespit edilmelidir. Nihayetinde Hz. Peygamber’in veciz üslubuna en çok yakışan Türkçede en güzel ve en anlaşılır biçimde karşılık bulabilecek kelimelerle tercüme tamamlanmalıdır.

¹³ Hatalı kaydedilen diğer Arapça metin örnekleri için bkz. Suyûtî, *Esbâbû Vurûdî'l-Hadîs Hadislerin Rivayet Ediliş/Söyleniş Sebepleri EL-LUMA*, 181, 191, 194, 198, 225.

¹⁴ İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, 7:196; Rağıb el-İsfahânî, *Müfredât: Kuran Kavramları Sözlüğü*, 756.

¹⁵ Tercümede tercih edilen “sıcaklığı sıcaklığına okumak” ifadesi her ne kadar Türkçede yaygın olarak kullanılsa da *غضا* ifadesinin manasını taşıyabilecek en uygun tercümenin bu olduğu düşünülmüştür. Nitekim bu ifadeden maksadın İbn Mes’ûd’un okuyuş tarzı ve usulü olduğu ifade edilmektedir. Bazı kaynaklarda ise İbn Mes’ûd’un bu okuyuş tarzının “tane tane” olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bkz. İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, 7:196; el-Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, 1:360.

KAYNAKÇA

- Ayvallı, Ramazan. "Esbâbü Vurûdi'l-Hadîs ve Bunun İslâm Teşriindeki Yeri ve Önemi." Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1979.
- el-Buḥārî, Muhammed b. İsmâ'îl. *et-Târiḫu'l-Kebîr*. Tah. Hâşim en-Nedvî. Ḥaydarâbâd: Dâru'l-Me'ârif, 2009.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Faḍl Cemâluddîn Muḥammed b. Mukerrem. *Lisânu'l-'Arab*. Beyrût: Dâru Şâdir, tsz.
- el-İsfahânî, Raḡîb. *Müfredât: Kuran Kavramları Sözlüğü*. Çev. Abdülbaki Güneş ve Mehmet Yolcu. İstanbul: Çıra Yayınları, 2012.
- Köktaş, Yavuz. *Usûl: İslam Araştırmaları*. "Esbâbu Vurûdi'l-Hadîs İlmi: Kapsamı ve İçeriğine Yeni Bir Bakış" 4 (2005): 131-156.
- Kuzudişli, Bekir. *Hadis Rivayetinde Bağlam Sebebü irâdi'l-hadis*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2020.
- Saylan, İbrahim. "Esbâbu Vurûdi'l-Hadisın Tarihçesi ve Literatürü." *Hadith 2* (2019): 41-71.
- Saylan, İbrahim. *Hadisleri Anlama Yöntemi Olarak Esbâb-ı Vurûd*. Ankara: Tdv Yayınları, 2021.
- es-Suyûtî, Celâluddîn. *el-Luma' fi Esbâbi'l-Ḥadîs*. Tah. Yahya İsmâ'îl Aḫmed. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1984.
- es-Suyûtî, Celâluddîn. *el-Luma' fi Esbâbi'l-Ḥadîs*. Tah. Ğiyâş 'Abdullaṭîf Daḫdūḫ. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 2004.
- es-Suyûtî, Celâluddîn. *Esbâb-u Vurûdi'l-Hadîs Hadîsler ve Sebepleri*. Çev. Necati Tetik ve Abdulmecid Okçu. Erzurum: İhtar Yayınları, 1996.
- es-Suyûtî, Celâluddîn. *Esbâbü Vurûdi'l-Hadîs Hadislerin Rivayet Ediliş/Söyleniş Sebepleri EL-LUMA'*. Çev. Hanifi Akın. İstanbul: Veciz Yayınları, 2021.